

Út a megbékéléshez

A cím alapján lehetne ez a könyv egy nagyon várt politikai vitairat is, de ne okozzon csalódást a megjelenteknek, ha mégsem egy politikai programot vesznek kézbe, hanem egy igen igényesen megírt társadalomtudományi munkát. Ha nem is politikai vitairat bemutatására vállalkoztam, mégsem titkolhatom azt, hogy szeretném, ha Magyarországon minél több politikus megismerné e monográfia tárgyát képező, a konfliktusok békés, erőszakmentes feloldására hivatott helyreállító filozófiát. Ennek a módszernek a hazai alkalmazása a politikai erőterben kialakult feszültségeket jelentős mértékben oldaná.

A szerző a most megjelent monográfiában bemutatja a helyreállító igazságszolgáltatás szemléletét, a gyakorlati alkalmazás alapelveit, modelljét és nem utolsósorban átfogó elemzéssel hiteles képet ad e módszer alkalmazásának első hazai tapasztalatairól. Fellegi Borbála igaz híve a helyreállító igazságszolgáltatásnak, bízik abban, hogy e szellemben megújulhatnak a szolgáltató intézmények, ugyanakkor elmondja e módszer alkalmazásának korlátait is. Kritikus elemzőként végzi el a nemzetközi és a hazai gyakorlat bemutatását. Úgy végzett alapos kutatóként elemzést, hogy a gyakorlatban ki is próbálta, meg is tapasztalta a vizsgált módszerben lévő lehetőségeket. Ezért könyve nemcsak kiváló társadalomtudományi munka, hanem kézikönyv is azok számára, akik mostanában szembesülnek a helyreállító igazságszolgáltatással kapcsolatos új szakmai feladatokkal, vagy akik módszertani segítségre várnak személyes vagy közösségi konfliktusok megoldásában.

A szerző jó helyen és jó időpontban írta meg ezt a testes monográfiát. Napjainkban a globális társadalmak egyre eszköztelenebbek

a társadalom normális működésével amúgy együtt járó konfliktusok feloldásában.

Ez a felismerés a társadalomtudományokra, különösen a kriminológiára hatott ösztönzőleg. A XX. század közepén a hagyományos közösségi kultúrákban megkezdődtek a kutatások. Új-Zéland, Ausztrália, Dél-Amerika, Afrika őslakossága körében vizsgálták azokat az általuk használt konfliktusfeloldó módszereket, amelyek kiegészíthetők vagy pótolhatják a modern civilizációban intézményesült, de eredeti funkcióikra mára már alkalmatlanná vált, vagy kevésbé hatékony intézmények működését. E kutatások elsődleges célja az igazságszolgáltatás, ezen belül a büntető igazságszolgáltatás megreformálása volt. A helyreállító igazságszolgáltatás modellje azonban mára már sikeres módszernek bizonyult arra is, hogy a hagyományos közösségekben működő, a jóvátételt célzó közvetői eljárásokat, a konfliktusok erőszakmentes feloldásának módszerét a békés társadalmi együttélést szolgáló szinte minden szakpolitikában és a természetes közösségek működésének segítésében hasznosítsák.

A posztmodern társadalmat elemző szakemberek jelentős része magukban a konfliktusokban, azok mennyiségi, minőségi változásaiban véli felfedezni a jelenkori civilizáció válságát. Ralp Dahrendorf szerint azonban a társadalomban nem a konfliktusok jelenléte, hanem azok hiánya a meglepő. Szerinte a konfliktusok feloldásában érlelődhetnek ki magának a válságnak a kezelésére alkalmas újszerű, hatékony megoldások. Azt sem kell feltételeznünk, hogy a konfliktusok mindig erőszakosak és kontrollálatlanok. Szerinte a konfliktusokat átmenetileg el lehet nyomni, szabályozni lehet, kanalizálni, ellenőrizni. E társadalmi modell eszköztárához a változáson és a konfliktuson kívül hozzátartozik a kény-

szer gondolata is. És, teszi hozzá, ahogyan a konfliktust a változás hajtóerejének nevezzük, ugyanúgy azt is mondhatjuk, hogy a kényszer az, ami a társadalomban ébren tartja a konfliktusokat (Ralf Dahrendorf: *Az utópiából kivezető ösvények. A szociológiai elemzés új irányzatához*. 1974-ben németül publikált cikk. In: Felkai Gábor – Némedi D. – Somlai P. [szerk]: *Szociológiai irányzatok a XX. században*. Új Mandátum Kiadó, 2000. 117–133. [123.]). A helyreállító igazságszolgáltatás szemlélete számol a társadalmi kötelekben élők folyamatos konfliktusaival, és biztosítja számukra az együttműködésükhöz nélkülözhetetlen, de az erőszakot mégis kerülő szelíd kényszert. Ezt a szemléletet és az annak alapján kialakult gyakorlati megoldásokat ismerhetjük meg Fellegi monográfiájában.

Egy-egy kultúrában azonban csak akkor lehet sikeresen alkalmazni a helyreállító igazságszolgáltatási eljárásokat, ha a finom közvetítői módszerek, a jóvátételi eljárások, a jóvátétel módja illeszkedik, illetve illeszkednek ahhoz a hétköznapi kultúrához, amely az emberi kötelekben, kapcsolatokban a büntetés és jutalmazás szokásvilágába hagyományosan beletartozik. Elismerünk, jutalmazunk, büntetünk a családban, a baráti körben, a munkatársi kapcsolatban, az óvodában, az iskolában, általában a tartósabb emberi kapcsolatokban. Egy normálisan működő társadalom kapcsolatrendszereiben az elismerés és a rosszallás kényes egyensúlya az emberi kapcsolatokat tartós kötelekké formálja. A büntetés és a jutalmazás kényes egyensúlya azonban már a szolgáltatások világában megbomlik, a hatósági eljárásokban átrendeződik, az igazságszolgáltatásban pedig e ket-
tősségről már nem is beszélhetünk. A társadalmi munkamegosztás kialakult rendje szerint ugyanis az igazságszolgáltatás feladata a

felelősség megállapítása és a szankciók alkalmazása. Itt már olyan jelentőségű konfliktusok megoldása a feladat, amelyekhez a társadalom zavartalan működése érdekében az állami hatalom garanciákhöz kötött gyakorlására és szakértelemre van szükség.

Alapvető kérdés persze az, hogy a posztmodern civilizációban a konfliktusok kezelésében nem alakult-e ki az állami „túlhatalom”? Az állami bürokrácia a modern civilizációban nem fosztotta-e meg fokozatosan a kisközösségeket azoknak a konfliktusoknak a belső rendezési lehetőségétől, jogától, amelyek megoldására a hagyományaink szerint – a társadalmi rend sérelme nélkül – maguk is képesek lennének? A helyreállító igazságszolgáltatás szemléletével ismerkedve ezekre a kérdésekre is választ kap az olvasó.

Napjainkban a büntető igazságszolgáltatás több szempontból válságos helyzetben van. A társadalmi elvárásoknak megfelelő működéséhez igen gyorsan reagáló büntető és közbizalmat élvező, következetes és átlátható büntető ítélkezésre lenne szükség. A demokratikus jogállamot többek között arról lehet felismerni, hogy a bűnelkövetőket belátható időn belül, igazságos és méltányos büntetésben részesítik, a bűncselekmények áldozataival pedig mind az állam, mind a társadalom szolidaritást tanúsít. A hatékony büntető igazságszolgáltatásnak azonban az előbb említettek mellett arra is képesnek kell lennie, hogy a bűncselekményben manifesztálódott drámai feszültséget oldja, mégpedig az elkövetőben, a sértettben és a megsértett közösségben egyaránt. A hazai büntető igazságszolgáltatás képviselői körében az uralkodó álláspont az – és ezt a szerző adatai is bizonyítják –, hogy az ítélkezés, az ítélet nem hathat az érintettek érzelmeire. A büntetőügyekben eljáró hatóságoknak, az ügyészség-

geknek és a bíróságoknak viszont szem előtt kellene tartaniuk azt, hogy minden emberi magatartás, így a bűncselekmény elkövetése is racionális és egyben érzelmileg motivált viselkedés. A szenvedély, a megaláztatás, az iszonyat, a düh, a bosszúvágy, a szorongás vagy a gyűlölet egyaránt lehet a bűncselekmény forrása és eredménye, egyszerre jellemezheti az elkövetőt és az áldozatot, valamint mindkettőt közvetlen környezetét, az őket körülvevő embereket. A büntetőpolitika mellőzhetetlen feladata ezeknek az érzelmeknek a „karbantartása”, a drámai feszültség levezetése, a követendő erkölcsi értékek megerősítése, a sértett és a megsértett közösség kiengesztelése. Az érzelmi hatásoktól mentes, tisztán célszerűségi szempontokra épülő büntetést aligha követi a megbánás, a bűntudat kialakulása. Az ilyen szankció nem ébreszti fel az elkövető rossz lelkiismeretét, és nem alakulhat ki a sértettel való szolidaritása sem. A fel nem oldott konfliktus viszont károsítja a közösségek „kötőszövetét”, hatásukra sérül maga a közösség is. A kölcsönös megegyezésen alapuló erkölcsi, anyagi vagy akár csak szimbolikus jóvátétel (bocsánatkérés) ered-

ménye jó esetben akár a megbocsátás is lehet. Ez a fogalom lassan már a közbeszédből is eltűnik. A megbocsátás eredményeként viszont esély van arra, hogy mind a sértett, mind az elkövető a társadalom, a közösség teljes jogú tagjaként folytathatja az életét.

Magától értetődik, hogy a szerző által bemutatott mediáció alkalmazására nem minden büntetőügyben kerülhet sor, és a helyreállító igazságszolgáltatás sem alternatívája, hanem kiegészítő eleme lett a hagyományos igazságszolgáltatásnak. Mégis mindannyian, akik szorgalmaztuk annak hazai alkalmazását, azt várjuk, hogy a büntető eljárásban és a büntetés-végrehajtásban érintett hatóságok szemlélete változni fog, és a tevékenységük iránti közbizalom növekszik. Ennek a reménynek a valóra váltásában Fellegi Borbála most megjelent munkájának is jelentős szerepe van. (*Fellegi Borbála: Út a megbékéléshez. A helyreállító igazságszolgáltatás intézményesülése Magyarországon. Budapest: Napvilág Kiadó, 2009, 380 p.*)

Gönczöl Katalin

kriminológus, egyetemi tanár
ELTE Állam és Jogtudományi kar

Feltárul a Világegyetem

A *Természet Világa* 2009. évi I. különszámában valóban feltárul a Világegyetem – ahogyan ezt a lap címe is sugallja. 2009-ben ünnepelte a világ a Csillagászat Nemzetközi Évét. Volt is ok az ünneplésre, hiszen Galilei négy száz évvel ezelőtt fordította először a csillagos ég felé teleszkópját, örökké megváltoztatva ezzel az Univerzumról, a minket körülvevő világról vallott ismereteinket.

Am a különszám olvasója mégsem emlékkötetet tart a kezében. A *Feltárul a Világegyetem* nem Galilei életét és felfedezéseit

mutatja be 96 színes oldalán, noha a nagy tudósról természetesen több cikk is megemlékezik. A kiadó elsődleges célja a Galilei óta eltelt négy évszázad fejlődésének nyomon követése, s a csillagászat tudománya jelenlegi legnagyobb kihívásainak bemutatása. Így bár az apropót a négyszáz évvel ezelőtti események adják, a különszám naprakész információkkal szolgál, miközben a csillagászat egyes területeit összefoglaló módon is bemutatja.

Az első két cikk Galilei életét, felfedezéseit, azok jelentőségét mutatja be (Vekerdi László és Horvai Ferenc tollából). Ezután Galileo Galilei *Csillaghírnök* című művének

részletei következnek Csaba György Gábor tolmácsolásában. Hetesi Zsolt egy, a Galilei életével kapcsolatban szinte mindig fölmerülő kérdést boncolgat *A Galilei-per tanulságai* című cikkében, a perrel kapcsolatos nézeteket egészen új megvilágításba helyezve.

A különszám második része a csillagászat máig legfontosabb eszközéről, a távcsőről szól. Szabados László, a különszám szerkesztője, a távcső négy évszázados fejlődésén kíséri végig az olvasót, s hasonlóan tesz Székely Péter is. Szabados a felfedezések, Székely elsősorban a műszaki fejlesztések oldaláról mutatja be a teleszkóp eddigi történetét. Am a különszám továbbmegy – miért kéne a jelenben megállni? Fűrész Gábor cikke a távcső jövőjéről, a jelenlegi távcsőfejlesztési tervekről szól.

A kiadvány következő, s egyben legnagyobb blokkja a csillagászat tudományának különböző területeit mutatja be egy-egy összefoglaló jellegű cikkben, a legújabb eredmények alapján. Illés Erzsébet a Naprendszer-kutatásról, Kun Mária a galaktikus, Frey Sándor az extragalaktikus csillagászatról ír, Kővári Zsolt és Hotya Hajni a csillagászat Nobel-díjat érő eredményei közül válogat. Ezután az új megfigyelési módszereket bemutató cikkek sorában Kovács József tollából az űrcsillagászat fejlődésének történetéről, eredményeiről olvashatunk, Szokoly Gyula pedig a röntgencsillagászatot mutatja be. Hai-man Zoltán egy, a csillagászatban igen népszerű kérdéskörrel, a csillagok és fekete lyukak születésével foglalkozik. A nem elektromágneses sugárzásban vizsgálódó csillagászati „távcsöveket” (neutrínótávcső, gravitációs hullám-detektor) mutatja be cikkében Vasúth Mátyás. A teljes terjedelmében színes különszám *sokszínűségét* tovább emeli a Silberer Vera által Szalay Sándorral, a Johns Hopkins Egyetem kutatójával készített interjú, mely-

nek során napjaink csillagászatának munkájával, kutatásaival ismerkedhetünk meg. Ugyanerről a kérdésről saját tapasztalatai alapján számol be Kiss László az *Így dolgozik egy XXI. századi csillagász* című cikkében. A csillagászat területeinek bemutatása Malcolm S. Longair kozmológiát, illetve Kálmán Béla napfizikát tárgyaló cikkével folytatódik.

A különszám végül a magyar csillagászat, a csillagászati megfigyelések lehetőségével foglalkozik. Zsoldos Endre a magyar csillagászat történetét mutatja be az elmúlt évszázadok nemzetközileg is nagy elismerést kivívó csillagászain keresztül, majd hazai amatőr-csillagászok mutatják be eredményeiket – lenyűgöző fotók segítségével. Szatmáry Károly ezután a csillagászat oktatásáról, illetve az ismeretterjesztés jelenlegi helyzetéről értekezik, a záró cikkben pedig Kolláth Zoltán a fényszennyezésről, illetve az ezzel kapcsolatos legújabb hazai eredményekről ír.

A *Természet Világa* csillagászat iránt érdeklődő olvasói számára komoly segítségül szolgálhat Szatmáry Károly összefoglalója a különszám végén, amely a hazai információforrások mellett a *Természet Világában* az elmúlt években megjelent csillagászati-űrkutatási témájú cikkeket is felsorolja.

Talán nem szükséges tovább dicsérni a megjelenésében, terjedelmében és tartalmában is unikális különszámot, hiszen aki kézbe veszi, észre fogja venni, hogy olyan műről van szó, amely nem hiányozhat a csillagászat iránt érdeklődők polcáról. (*Feltárul a Világegyetem, a Természet Világa 2009. évi I. különszáma, szerk. Szabados László, kiadja a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat, 96 színes p.*)

Horvai Ferenc

a Nagy Károly Csillagászati
Közhasznú Alapítvány elnöke